
“İnsanı insan olmaktan çıkaran bir eğitim ve telkinler sistemi var.”

Faruk Deniz

Turgut Cansever'in 1949 yılında Edebiyat Fakültesi'nde Ernst Dizez'in murakebesinde hazırladığı "Türk Sütun Başlıkları" konulu doktora tezinin basılmasına rıza gösterdiği günden beri bununla yatıp kalkıyordum. Metnin dizgisi yapılmıştı ama hata olma ihtimaline karşı satır satır orijinal metin ile mukabele ediyorduk. Fotoğraf albümlerinin bir cildi kayıptı. Kayıp fotoğraf albümünü bulamayacağımı anlayınca, kendim o albümü oluşturma çabası içerisine girmiştım. Bütün bu uğraşlar içerisinde en önemli yol göstericimizden hastalığı sebebiyle mahrum kalmamız bizi haliyle üzüyordu. Bu karmaşık duygular içerisinde Turgut Cansever hocamızla doktora ve doçentlik tezlerine dair konuşmak istedim. O konuları çalışmaya hangi saiklerle ve nasıl karar vermişti? Hocaları ile ilişkileri nasıldı? Tez aşamasında hangi zorlukları yaşadı? Geriye doğru baktığında nasıl görüyordu? Bu sorular muvacehesinde kapalı ve nisbeten soğuk bir İstanbul günü Çiftelahavuzlar'daki sade hanelerinde kendisi ile görüşmeye gittim. Tarih 23 Ocak 2008. Salondaki kanepede uzanıyordu, hastalıklardan ve ileri yaşın yorgunluklarından olsa gerek biraz bitkindi. Konuşmaya başlayınca o yorgunluktan eser kalmadı. 4-4.30 saati bulan bir sohbet oldu. Hemen birçok konuda konuştuk. Sohbeta yer yer muhterem eşi Nilüfer hanım da katıldı. Bazen tatlı tatlı atıştılar. Bunlara şahitlik etmek ayrıca güzeldi. Doçentlik tezini konuşmaya fırsat bulamadık, onu daha sonra konuşalım diye sözleştik. Fakat maalesef bu hiçbir zaman gerçekleşemedi. Konuşmanın büyük bir kısmını yakında yayınlayacağımız *Osmanlı ve Selçuklularda Sütun Başlıkları* kitabının

giriş yazısında değerlendirdik. Doğrusu söyleşinin diğer kısımlarının zayi olmasına gönüm el vermedi.

22 Şubat 2009 Pazar günü 13.00 sularında kaybettiğimiz Turgut Cansever ile yaptığım sohbetin bir kısmına aşağıda yer veriyorum. Öyle tahmin ediyorum ki, bu söyleşi vefatından evvel kendisiyle

yapılmış son söyleşilerden biriydi. Bu açıdan da ayrı bir kıymet taşıyor.

Parça parça yayınlanan bu söyleşi, aslında tam da insan hakikatine işaret ediyor. İnsanın hiçbir kurguya sığmayan saf ve samimi düşünceleri ancak bu yolla dile gelebilirdi şüphesiz.

Mimarlar Odası

Bir tarafa entelektüel yazma serüveninizi, diğer tarafa mimarlık projelerinizi koyup, aralarındaki paralelliği göstermek gerekirse Mimarlar Odası'nın kuruluşu ile ilgili çalışmalarınızı nereye koymak gerekiyor?

Doğrusu şuna inanıyorum. Meslek hayatı düzenlenmezse hiçbir başarı sağlanamaz. Bana bu çok vakit kaybetti. Nasıl ki 10. asırdan 13. asır ortalarına kadar loncalar, meslek hayatı Anadolu'da düzenlenerek Anadolu Türk İslam kültürü oluştu ise mutlaka meslek hayatının düzenlenmesi zaruret. Onun için meslek odalarının kurulması, mesleklerde çalışmak bana çok önemli göründü. Doğrusu benim o yönde yapmak istediğim, bir sonuca varmadı ama o mesele her zaman var. Onun için o döneme işaret edecek şekilde bir yer ayırmak faydalı olur sanıyorum. Yani bugünün meslek hayatını sıradan ticaret odası hayatı gibi düşünmemek lazım.

Sizin için düşünce ile meslek hayatı zaten çok ayrı şeyler değil mi...

O da öyle. Mimarlık sanatının nasıl yapılacağı, geliştirileceği, eğitileceği bütün bunlar Mimarlar Derneği'nde başlayıp Mimarlar Odası'nın kurulmasına, Mimarlar Odası'nın çeşitli dönemlerde

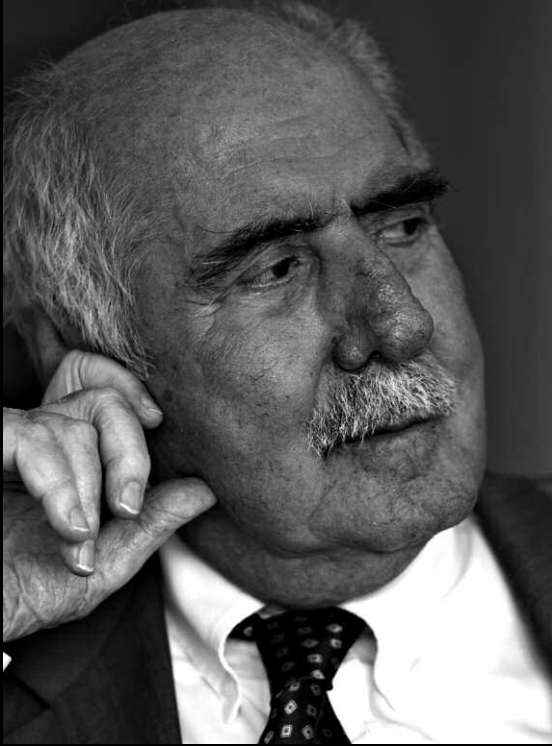
yaptıklarına yansıyan şeyler, bunun en azından işaretini vermekte yarar var değil mi? Bir gün bu alanda, önem verip de çalışacak birisine sürecin gerçek yapısını tanıtmaya fırsatı bulunabilir.

Onlara kolaylık sağlamak için nelerden bahsetmek gerekir hocam?

Mimarlar Odası arşivleri, Mimarlar Mühendisler Odaları Birliği arşivleri, bir de devlet arşivleri. Devlet arşivlerindeki yok edilmediyse eğer, mevzuatlar çıktıkça resmi gazetelerde yayımlanıyordu, onlara ait zabıtlar vardır.

Size dair hiçbir şeyin kaybolmaması gerekir hocam.

Mesele benimle ilgili olması değil. Bir İtalyan sanat tarihçiler grubu bundan 30-40 sene yahut 50 sene evvel Rönesansın oluşmasıyla ilgili çok geniş bir çalışma yaptılar. Meslek gruplarının teşkilatlanma haklarının oluşmasıyla ilgili cereyan eden bütün çabaları, savaşları, mücadeleleri, hak elde edişleri, hak kaybedişler karşısında karşı çıkışları vb. incelediler, yayımlananı aşağı yukarı 30-40 sene oluyor. O zaman müthiş bir ilgi noktası oldu bu. Rönesans oldu ama hop diye değil. Altında müthiş bir sosyal oluş vardı. Bu sosyal oluşun ürünü olarak oldu. Bizde de bazı fikirler varsa hop diye değil onların

da arkasında bir sürü çaba var. Bunda bugün var olan, olmayan bir sürü insanın katkısı var. Fikirlerin gelişme kademeleri var. Doğrusu bunlara ait de bir sürü bilginin hatırlatılması, zikredilmesi yararlı olur.

Şimdi benim geçmişime ait hiçbir şeyi atmadım ben. Çocuklar bazı şeyleri attı ama çok gereksizleri attık dediler. Onların elinde neler var, ciddi bir şekilde onlara gelip bakmak gerekir.

Bütünlüklü bir şey çıkarsa güzel olur. Bütün bunlar tarihe ışık tutacak şeyler. Meslek odalarıyla ilgili bir sürü tartışmalarınız var. Birçoğunu yazmışsınız. Toplantı öncesi hazırlıklar vs.

Toplantı zabıtları. Aldığım notlar var. Kimin kim olduğunu ortaya koyar. Mesela Orhan Alsaç denilen adamın aldığı notlarda işin başında neler söylediklerini bir görerseniz?

Doktora Tezi...

Doktora tezinizin sonuç, değerlendirme bölümleri bugünkü Cansever'den işaretler taşıyor. Sütun başlıklarının Osmanlı için ne anlama geldiğini orada ortaya koyuyorsunuz. O kısmı hatırlıyor musunuz hocam? 15 sayfa kadar bir şey, ama bir tür manifesto gibi.

Birkaç ayda yazıldı, defalarca.

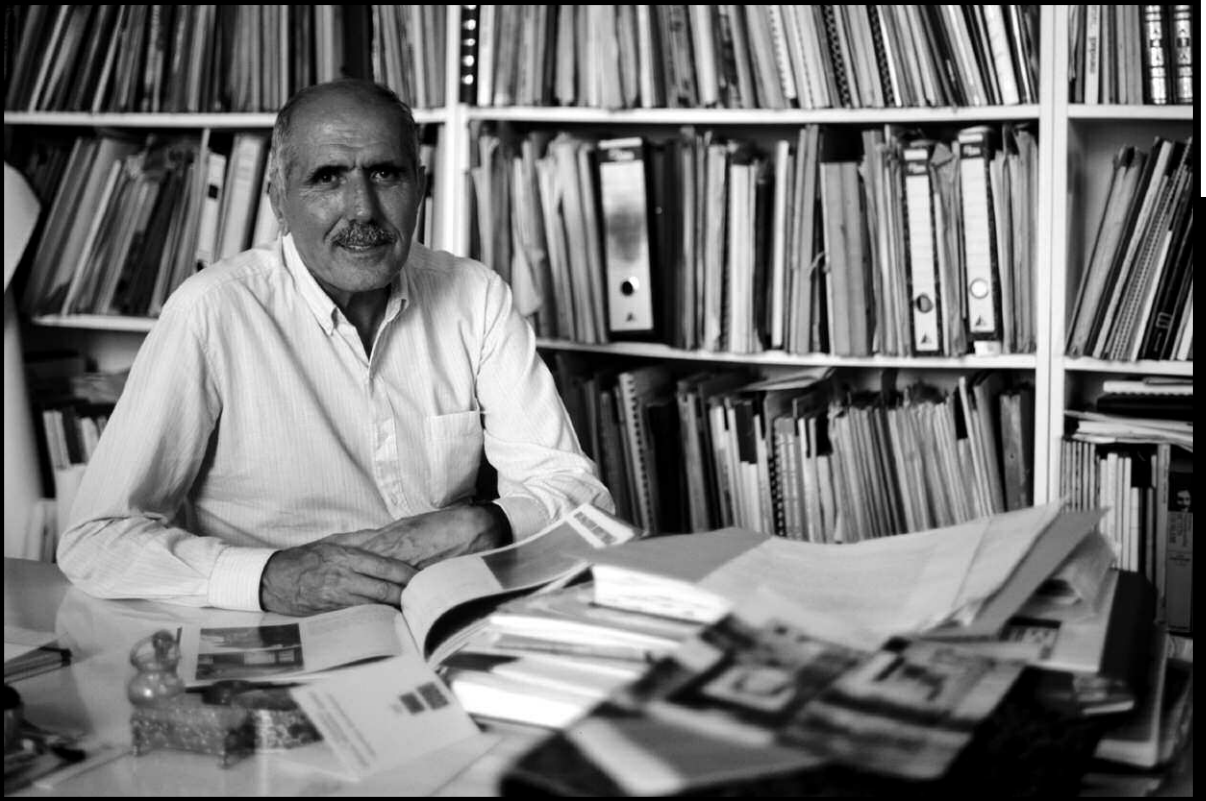
O ana kadar 'teknik bir analiz' var, ama sonuç ve değerlendirme kısmına gelince zihin dünyası içinde bunların ne anlama geldiğini kavramaya başlıyorsunuz.

İlk bölümler kuru tespitler. Analizler ve tespitler olması, modern bilimsellik kriterlerine uymak içindi. Ama nihayetinde hayat onlardan ibaret değil. Onlar hayata intikal ettiğinde davranış tercihleri haline dönüşüyorlar. Yazının iki kısmı birbirinden çok farklı diye zamanında da bir miktar konuşulmuştu. Orada gerekiyordu.

Eğer bütün saflık, gerçeklikleriyle onların üzerine basılarak ilerlenmezse sonradan söylenenler boşta kalır. Ona inanıyordum. Beni Ernst Diez çok etkilemişti. Kupkuru bir ders anlatıyordu. Sonra o kupkuru dersin bir yerinde beş tane cümle söylüyordu ve üfff... dünyalar açılıyordu.

Teziniz de öyle hocam!

Onun için söylüyorum Diez'in etkisini.

Sizin kitaplara aşına olanlar için, bu tez farklı gelebilir. Ama kimi yerde öyle bir cümle kuruyorsunuz ki yepyeni ufuklar açıyor.

Beni çok sevindiriyorsunuz.

Estağfurullah.

Ben doğrusu bir şeyden çok emindim. Hatırlıyorum, yakınlarım, “Sen bunları yazıyorsun ama kim okuyacak, yazacak? diyorlardı. “Birileri okuyacak biliyorum”, diyordum. Çok bahtiyarlık oluyor benim için.

Gidip buluyor muhatabını. Denize atılan bir taşın meydana getirdiği dalgaların hangi kıyıya vuracağını kim bilebilir?

Zaten yapılacak başka şey yoktur. Büyük insanlar hep güzel şeyler söylüyor... Kalbini temizle, dik dur, ağır adamlarla ilerle! Yapılacak şey bu.

Saf ilim adamının yaptığı şeyin güzelliği bu. Büyük hakikatı arıyor, buluyor, yalnızca onu dile getiriyor, naklediyor ve orada duruyor

Etkinizin mimarlık dışında başka birçok alana da sirayet ettiğini görüyorum. Mesela sinemanın telkinde bulunmaması gerektiği yollu fikrinizin en azından farkına varılması güzel.

Yapılacak olan o. Güzel bir şey yapıldıysa dile getirmek ve devam etmek. Bunun Allah'ın bir lütfu olduğunu ayrıca ifade etmek isterim.

Mimarlık alanında daha çok takipçiniz olsun isterdik...

Bir şeyler yapamayacağım bundan sonra, ama o düşünceler etrafında bir şeyler yapmak isteyenler muhakkak güzel şeyler yapacaktır. Şunu da yazdım bir iki yerde: Dünyanın çeşitli yerlerinde de-

vam eden ıpsız sapsız modaların peşinden gitmeyen bir oluşum eğer başlarsa, bu hem Türkiye hem de dünya için çok büyük mutluluk sebebi olacaktır.

Maalesef Batı Avrupa'da, yayın organları, mecmualar, gazeteler iki tane yalan haber için saçma sapan işler yapıyorlar. Ortallığı kirletici bir etkileri oluyor. Gazetecilięi ahlaksızlığın aleti haline dönüştürüyorlar.

Yeni Şehirler...

Sizin şehir projeniz gerçekleşmedi ama onun da bir takipçisi mutlaka çıkacaktır.

Onun hemen olmasını beklememek lazım zaten. O proje şunun bunun değil, bu toplumun bir ürünü. Bu memleketin insanları için, bu memleketin çocuklarının geleceği için. Bugün üç kişi katılır, yarın elli beş, ertesı gün beşyüz elli olur. Hiç bırakmamak lazım. O projenin eksikleri olabilir. Geline güne göre yeni programlar eklenebilir. Ama bugün biz böyle bir şey tasarladıkça, biz bugün unutsak, yarın birileri yakın şeyler tasarlayacaktır. Yarın onu hatırlayanlar da olacaktır.

Bir karar aldın, uyguladın. O kararın tashih edilmesi, değiştirilmesi ne kadar zorsa o kadar önemli bir karardır. Ona özel önem verilmelidir. Bu bakımdan İkinci Dünya Savaşından sonra Batı Avrupa ülkelerinin birinci gündem maddesi şehirleşme ile ilgili olmuştur.

Hocam siz 1950'lerden itibaren ısrarla Türkiye'nin ilerideki en önemli meselesinin şehirleşme ve konut meselesi olduğunu söyledi-

Bir sorudan dört kişi hayır görür!

Hocam katarak ameliyatı tarihiniz belli mi?

Yok, bana söylemediler, bilmiyorum. Göz az görüyor, sağ göz. Neredeyse hiç görmüyor. Sol göz görüyor. Yapılınca da açılmış göz, çok da kolay bir şeymiş.

Gözde teknikler çok gelişti.

Evet, öyle söylüyorlar. Biraz okuyabilir hale gelirim sevineceğim. Tebessüm ettiğinizi fark ediyorum, ama hepsini görsem daha çok sevineceğim.

Sizi bir kaç kez rüyamda gördüm...

Sağolun. Allah razı olsun. Geveze bir ihtiyarım artık!

Bütün gün zor oluyordur evde. Ara ara ziyaret etmek isteriz, okunacak kitap olur...

Görüşmek istediğiniz bir şey olursa çok memnun olurum. Arkadaşların sorusu olursa... Peygamberin hadisi var. Birinin sorusu varsa ondan dört kişi hayır görür. Soran, cevap veren, dinleyen ve takdir eden. Soru sormak isteyen olursa ben de hayır görmüş olurum.

niz. Son verilere göre Türkiye'nin % 70'i şehirlerde yaşıyor.

Evet, ama bu %70'in %75'i de gecekondü standarda yaşıyor.

Sizin tahminlerinizden daha mı önce varıldı bu sonuçlara?

Biraz önce biraz sonra, çok da önemli değil. Ekonomiye, dış siyaseti düzeltmek için yapılan çabalar var. Bunlar önemli elbette. Ekonomi bugün biraz bozuktur, yarın düzelir. Ama şehirlerde yaşayan nüfusun %70'i gecekondüde yaşıyorsa, onu hemen yarın %20'ye düşüremezsiniz. Onun için II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı ülkelerinin ana meselesi şehirleşme olmuştur, çok önemli mesafe katetmişlerdir. Bu konuda da Hz. Muhammed'in irşadından haberdar olmak lazım: "Hükümdarın iyisi âlimin

Nietzsche: Kirliliğe razı olmayan insan...

Doğrusu ben batılı yazarlar içinde çok az kişiye gönülden yakınlık hissetmişimdir.

Biri Nietzsche diğeri de Heidegger değil mi?

Evet biri Nietzsche. Kitabının birinin adı *Neşeli Bilim*. Orada şöyle bir şey var. Aklım vazifesini eksiksiz yapmadığı günden itibaren, benim sorumluluklarımı affet, ama neşemi bana bırak diyor.

Neşeniz yerinde hocam!

Çok şükür. Okumuştunuz değil mi *Zerdüşt Böyle Buyurdu*'yu?

Evet okudum hocam.

Nietzsche, “şeytan kışlayıcı olma dostum” diyor. Bunları kışlamaya bile değmez. Yapılması gereken doğruyu söylemek. Doğruyu ortaya koymak, o istikamette şaşmadan yürümek lazım. Bu bir kere saadet

için en büyük kaynak. Ondan sonra işe yarar bir şeyler yapmak için de en büyük kaynak. Nietzsche'nin son sözleri her şeyi anlatıyor. Çok güzel değil mi Nietzsche?

Nietzsche rahatsızlığı olan adam, feveran ediyor, çılglık atıyor.

Kirliliğe razı olmayan insan..

Şehirden bıkmış, kapısından lanetleyerek bir çıkışı var ki...

Adamın o çılgılığı etkisiz kaldı denemez.

Bir şekilde bir yerlerde makes buldu...

Biz zikrediyoruz şu anda, düşünün kim bilir kimler zikrediyor?

Dostsuz, arkadaşsız biri.

Ama hakikatle, Allah ile dost.

Yaşıtları Almanya sokaklarında nara atarken, babası yaşındaki insanlarla aynı kürsüde çalış-

ayağına giden, âlimin kötüsü hükümdarın ayağına gidendir.” Evrenin altına iyi bir idare koydunsa o iş bitmiş demektir. Bu işlerin nasıl devam edeceği önemli ama sağlıklı bir istikamette değildir demek istiyorum. Kuran-ı Kerim’de zikredilen şehirlerle ilgili, ikazlara uymayanların gaffeti aynen yaşanıyor.

Bugün her yerde aynı binalar yapılıyor. Oysa şehirlerin yerel unsurları gözetilerek daha iyi evler ve mahalleler kurulabilir.

Bakın, bir kere İslâmî varlık tasavvurunun köklü şekilde ayrıldığı nokta şudur. Hristiyanlıkta insan günahkar doğmuştur. İslâm’da insan Allah’ın vasıflarına göre yaratılmıştır ve günahkar değildir. Bir Müslümanın hem Müslüman hem de mesih olması mümkün değildir. Mesihlik kafiye hastır. Maalesef kendini Müslüman sayan Türk okumuş yazarlarının, yaygın olan mesihçe tavrı, sahip olduğumuz

inancın temeline aykırıdır. Heidegger her inanç sistemi, kendi temellerinin zıddına dönüşür ve yok olur diyor. Bu zıddına dönüş, İslâm’ın özünden tamamen kopuştur. Onun böyle olduğunu bilmeleri lazımdır. Hz. Peygamber, “Ümmetimin zevali kötü âlimler ve kötü emirlerden olacaktır” buyuruyor. İslam ulemasının vazifesini eksiksiz yaptığını söylemek ne yazık ki mümkün değil. Bu İslâm ulemasına kendisini Müslüman sayan mimarlarını da dahil etmek lazım. Değil mi?

Yeni Nesiller...

Geçmişteki birikimle nasıl bağ kurarım, oradan hangi nüveleri taşıyım, yeniden nasıl yorumlarım diye bir çaba olması gerekir.

İnsanı insan olmaktan çıkaran bir eğitim ve telkinler sistemi yaşanıyor. Para kazan, ye, iç, öl! Mesleğin

yordu. Çok genç yaşta profesör oluyor. Hakikat sorgusu onu çıldırma noktasına getiriyor. Birkaç saat uyumak için bir sürü ilaç alıyor. İnsanın acıyarak ama öykünerek baktığı biri.

Her şeyiyle acımamak mümkün değil, ama öyle yüce bir şey yaşamış ki. O yücelik yaşanırken, bizim gibi faniye acımak hak mı?

O da sorulabilir elbette.

Bize belki yalnız utanmak düşer.

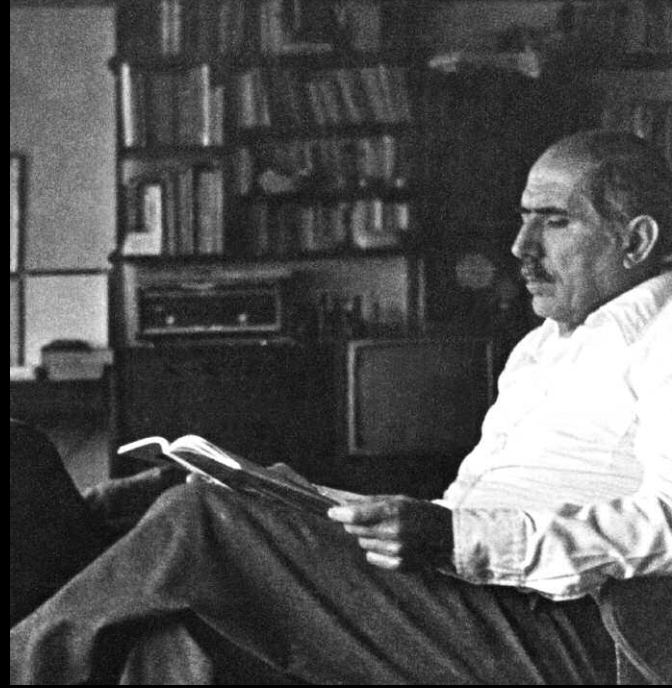
Namuslu insan kalmadı, her şeyde bir sahtelik, sathilik.

En doğrusu her türlü... Hiçbir gölgesi kalmamış olması lazım. Kalmadı dediniz, doğru değil.

Ümitli olmakla ilgili hadis-i şerifi sıklıkla hatırlattığınızı biliyorum.

Bu havada bir laf değil, yaradılışın yapısına ait bir inanç. Allah yaratmış, şeytan bozmaya çalışıyor ama her şey Allah'ın himayesinde. Şeytanın bozma çabasına bakıp da her şeyin kötü olduğunu, kötüye gittiğini tasavvur etmek Allah'ı inkar demek. Her şeyi iyi yapanın varlığına ihanet. Bundan dolayı Hz. Peygamber, "Ümitsizlik kafiye hastır!" diye buyuruyor. Onun için hiçbir düşünce ve tasavvurumuzda ümitsizlik olmamalıdır.

bir misyonunun söz konusu olması için, insanın evvela bu dünyadaki misyonundan söz etmek gerekiyor. Bugün Müslümanlar bu misyonu yeteri kadar ikna edici anlatıyor diyebilir miyiz? Yani nasıl oluyordu da, Hz. Peygamberin zamanında, insanlar kitleler halinde Müslüman olmak için geliyordu? İslamiyet'te ne buluyorlardı? Neye inanarak heyecanla eski inançlarından vazgeçiyorlardı? Bu soruları sormamız lazım. İslamiyet'in neye davet ettiğini bilmiyoruz. Elbette İslamiyet yalnızca ibadete davet etmiyor. İbadet etmenin bütün şümülüyle anlamı anlaşılrsa o da yetebilir. O da bütün şümülüyle idrak edilmiyor. Onun için aslında İslami-

yet'in özünde olduğu gibi, yaptığımız ne varsa dünyada, meslek adamıysak mesleğimizde İslamiyet'e göre davranmamız gerekiyor. Bunu sormamız gerekiyor. Gençler arasında bir parça bu düşüncenin kıpırtıları var mı bilmiyorum?

Var hocam.

Var değil mi?

O konuda müsterih olun. Görünce insanın içinin kıpırdadığı genç arkadaşlar var.

Ümitle bakabileceğimiz genç arkadaşların olması ne güzel! İnşallah ben de görürüm ama siz bol bol görürsünüz, en güzel günleri.